

Przedmiot pedagogicznych

badań

31 lipca 2026

Określenie przedmiotu badań pedagogicznych nie jest zadaniem łatwym ani jednoznacznym. Wynika to przede wszystkim z rozległości i złożoności rzeczywistości, którą zajmuje się pedagogika. Procesy wychowania, kształcenia, nauczania i uczenia się zachodzą bowiem w różnych warunkach społecznych, kulturowych, rodzinnych, ekonomicznych oraz instytucjonalnych. Dotyczą człowieka na wszystkich etapach jego życia, od najwcześniejszego dzieciństwa aż po wiek dorosły i starość. Z tego względu przedmiot badań pedagogicznych nie może być ograniczony wyłącznie do działalności szkoły ani do zachowania ucznia podczas lekcji. Obejmuje on znacznie szerszy zakres zjawisk, procesów, zależności i działań związanych z rozwojem oraz świadomym kształtowaniem człowieka.

W literaturze pedagogicznej przyjmuje się najczęściej, że przedmiotem badań tej nauki jest celowa i świadomie organizowana działalność wychowawcza oraz edukacyjna. Działalność ta zmierza do wywoływania określonych zmian w osobowości człowieka, jego wiedzy, umiejętnościach, przekonaniach, postawach, wartościach i sposobach zachowania. Pedagogika bada zatem działania podejmowane przez wychowawców, nauczycieli, rodziców i inne osoby odpowiedzialne za rozwój jednostki, jak i skutki tych działań widoczne w funkcjonowaniu wychowanka.

Świadoma działalność pedagogiczna różni się od przypadkowych wpływów środowiska tym, że jest podejmowana w określonym celu. Nauczyciel organizujący zajęcia, rodzic kształtujący u dziecka określone nawyki czy wychowawca prowadzący działania profilaktyczne zakładają osiągnięcie określonych rezultatów. Rezultaty te mogą dotyczyć rozwoju intelektualnego, społecznego, moralnego, emocjonalnego, fizycznego lub

zawodowego. Badacz pedagogiczny może analizować, czy przyjęte cele zostały osiągnięte, jakie działania okazały się skuteczne oraz jakie czynniki utrudniły ich realizację.

Przedmiotem badań pedagogicznych są również procesy wychowania. Wychowanie można rozumieć jako świadome oddziaływanie na człowieka, którego celem jest kształtowanie jego osobowości, systemu wartości, postaw i sposobów postępowania. Proces ten nie ogranicza się jednak do przekazywania norm i zasad. Obejmuje także wspieranie samodzielności, odpowiedzialności, dojrzałości społecznej oraz umiejętności dokonywania wyborów. Pedagogika bada więc, w jaki sposób człowiek przyswaja wartości, jak rozwija się jego moralność, jakie znaczenie mają wzory osobowe oraz jak środowisko wpływa na jego zachowanie.

Wychowanie odbywa się w wielu środowiskach. Pierwszym i najważniejszym z nich jest rodzina, w której dziecko zdobywa podstawowe doświadczenia emocjonalne i społeczne. Uczy się sposobów porozumiewania, reagowania na potrzeby innych, przestrzegania zasad oraz budowania relacji. Z tego względu przedmiotem badań pedagogicznych mogą być postawy rodzicielskie, style wychowania, atmosfera panująca w rodzinie, sposoby rozwiązywania konfliktów, podział obowiązków czy warunki materialne i emocjonalne rozwoju dziecka.

Pedagog może badać również wpływ sytuacji trudnych występujących w rodzinie, takich jak bezrobocie, ubóstwo, długotrwała choroba, rozpad więzi rodzinnych, przemoc, uzależnienia czy nieobecność jednego z rodziców. Celem takich badań nie jest jedynie opisanie problemu, lecz także rozpoznanie jego skutków dla rozwoju dziecka oraz ustalenie sposobów udzielania pomocy. W tym znaczeniu przedmiot badań pedagogicznych wiąże się zarówno z poznaniem rzeczywistości, jak i z poszukiwaniem rozwiązań służących jej ulepszeniu.

Kolejnym ważnym środowiskiem wychowawczym i edukacyjnym jest przedszkole. Badania pedagogiczne mogą dotyczyć rozwoju dzieci

w wieku przedszkolnym, ich gotowości szkolnej, zabawy, relacji rówieśniczych, samodzielności, rozwoju mowy, emocji czy zainteresowań poznawczych. Analizowane mogą być również metody pracy nauczyciela, organizacja przestrzeni, współpraca z rodzicami oraz sposoby wspierania dzieci o zróżnicowanych potrzebach rozwojowych.

Szczególne miejsce w badaniach pedagogicznych zajmuje szkoła. Jest ona instytucją, w której procesy nauczania i wychowania są organizowane planowo, systematycznie i zgodnie z określonym programem. Badacz może interesować się funkcjonowaniem szkoły jako całości, pracą nauczycieli, zachowaniem uczniów, relacjami społecznymi, sposobami oceniania, programami nauczania, metodami dydaktycznymi oraz organizacją zajęć.

Przedmiotem badań może być na przykład skuteczność określonej metody nauczania, poziom wiedzy uczniów, przyczyny niepowodzeń szkolnych, motywacja do nauki, frekwencja, poziom stresu, atmosfera w klasie lub stosunek uczniów do danego przedmiotu. Pedagogika może również badać sposoby pracy z uczniami uzdolnionymi, uczniami z trudnościami edukacyjnymi oraz osobami wymagającymi specjalnego wsparcia.

Proces nauczania jest jednym z podstawowych obszarów zainteresowania pedagogiki. Obejmuje on działania nauczyciela zmierzające do przekazania uczniom wiedzy, rozwijania ich umiejętności oraz kształtowania nawyków. Badacz może analizować sposób formułowania celów lekcji, dobór treści, stosowanie pomocy dydaktycznych, aktywizowanie uczniów, kontrolowanie osiągnięć oraz udzielanie informacji zwrotnej. Ważne jest również poznawanie warunków, w których nauczanie okazuje się najbardziej skuteczne.

Z nauczaniem ściśle związany jest proces uczenia się. Nie można go jednak utożsamiać wyłącznie z zapamiętywaniem wiadomości. Uczenie się obejmuje rozumienie, rozwiązywanie problemów, poszukiwanie informacji, rozwijanie umiejętności praktycznych, zmianę sposobu myślenia oraz wykorzystywanie

wiedzy w nowych sytuacjach. Przedmiotem badań pedagogicznych mogą być zatem strategie uczenia się, pamięć, koncentracja, motywacja, samodzielność oraz organizacja pracy własnej ucznia.

Badacza może interesować, dlaczego niektórzy uczniowie chętnie podejmują zadania, podczas gdy inni ich unikają. Może on analizować wpływ pochwał, kar, ocen, sukcesów i niepowodzeń na dalszą aktywność dziecka. Może także sprawdzać, w jaki sposób poziom trudności zadania, sposób jego przedstawienia lub forma pracy wpływają na osiągnane wyniki. Badania dotyczące uczenia się pozwalają lepiej zrozumieć indywidualne różnice między uczniami i dostosować proces edukacyjny do ich możliwości.

Przedmiotem badań pedagogicznych jest także samokształcenie. Człowiek nie zdobywa wiedzy jedynie w ramach formalnej edukacji. Uczy się również samodzielnie, kierując własnym rozwojem, wybierając źródła informacji i wyznaczając sobie cele. Współczesna pedagogika coraz częściej podkreśla znaczenie uczenia się przez całe życie. Zmiany społeczne i technologiczne powodują, że wiedza zdobyta w szkole lub podczas studiów może szybko okazać się niewystarczająca.

Badania nad samokształceniem mogą dotyczyć sposobów planowania nauki, korzystania z książek i materiałów cyfrowych, rozwijania zainteresowań, oceniania własnych postępów oraz pokonywania trudności. Ważne staje się również poznanie warunków, które sprzyjają odpowiedzialności za własne uczenie się. Pedagogika bada więc nie tylko działania nauczyciela, ale również aktywność samego ucznia i jego gotowość do samodzielnego zdobywania wiedzy.

Istotnym przedmiotem badań są różnego rodzaju zależności zachodzące pomiędzy zmiennymi pedagogicznymi. Badacz może próbować ustalić, czy określone warunki wpływają na zachowanie, rozwój lub osiągnięcia człowieka. Analizie może podlegać na przykład zależność między sytuacją rodzinną a wynikami szkolnymi, stylem pracy nauczyciela a motywacją

uczniów, frekwencją a poziomem opanowania materiału lub atmosferą w klasie a poczuciem bezpieczeństwa.

Badanie zależności pozwala nie tylko opisywać rzeczywistość, ale również wyjaśniać występujące w niej zjawiska. Należy jednak zachować ostrożność w formułowaniu wniosków. To, że dwa zjawiska występują jednocześnie, nie oznacza jeszcze, że jedno jest bezpośrednią przyczyną drugiego. Na przykład słabe wyniki ucznia mogą być związane z nieregularną nauką, ale mogą również wynikać z problemów zdrowotnych, trudności emocjonalnych, niewłaściwie dobranych metod nauczania lub braku odpowiednich warunków w domu.

Rzeczywistość pedagogiczna jest wieloczynnikowa. Zachowanie człowieka zwykle nie zależy od jednego elementu, lecz jest wynikiem współdziałania wielu uwarunkowań. Z tego względu przedmiot badań powinien być określony precyzyjnie, ale jednocześnie analizowany w szerszym kontekście. Badacz musi uwzględniać wiek uczestników, ich środowisko, wcześniejsze doświadczenia, cechy indywidualne oraz warunki, w których przeprowadzane są badania.

Przedmiotem badań pedagogicznych mogą być zarówno pojedyncze osoby, jak i większe grupy. Studium jednego ucznia może służyć dokładnemu poznaniu jego sytuacji rodzinnej, edukacyjnej i emocjonalnej. Badania grupowe pozwalają natomiast ustalać częstotliwość występowania określonych zjawisk oraz porównywać wyniki różnych zbiorowości. Pedagog może badać klasę szkolną, grupę przedszkolną, zespół nauczycieli, rodziców, studentów, wychowanków placówki opiekuńczej lub uczestników określonego programu edukacyjnego.

Ważnym przedmiotem badań są relacje międzyludzkie. Rozwój człowieka odbywa się bowiem w kontakcie z innymi osobami. Badania mogą dotyczyć relacji między nauczycielem a uczniem, rodzicami a dzieckiem, wychowawcą a wychowankiem oraz pomiędzy rówieśnikami. Analizowane mogą być sposoby komunikacji, rozwiązywania konfliktów, udzielania wsparcia, wyrażania

emocji i sprawowania kontroli.

Relacja nauczyciela z uczniem ma duży wpływ na przebieg procesu edukacyjnego. Nauczyciel, który jest sprawiedliwy, życzliwy i konsekwentny, może wzmacniać poczucie bezpieczeństwa oraz motywację ucznia. Natomiast nadmierna krytyka, brak zainteresowania lub nierówne traktowanie mogą prowadzić do zniechęcenia i wycofania. Z tego względu badania pedagogiczne mogą obejmować postawy nauczycieli, style kierowania klasą, sposoby komunikowania wymagań oraz reagowania na trudne zachowania.

Przedmiotem badań pedagogicznych jest także grupa rówieśnicza. Może ona wspierać rozwój dziecka, ale może również stać się źródłem presji, konfliktów i wykluczenia. Pedagog może badać strukturę klasy, pozycję poszczególnych uczniów, sposoby tworzenia się grup, współpracę, rywalizację, przemoc oraz mechanizmy odrzucenia. Wyniki takich badań mogą służyć planowaniu działań integracyjnych i profilaktycznych.

Pedagogika interesuje się również funkcjonowaniem instytucji edukacyjnych i wychowawczych. Przedmiotem badań może być organizacja przedszkola, szkoły, placówki opiekuńczej, poradni psychologiczno-pedagogicznej, domu kultury czy ośrodka resocjalizacyjnego. Badacz analizuje wówczas cele danej instytucji, jej strukturę, metody działania, współpracę pracowników, sposób zarządzania oraz skuteczność podejmowanych przedsięwzięć.

Ważnym obszarem badań jest współpraca między instytucjami a rodziną. Proces wychowania nie może być skuteczny, jeżeli działania szkoły i rodziców są całkowicie sprzeczne. Pedagogika może badać formy kontaktu z rodzicami, ich udział w życiu placówki, oczekiwania wobec nauczycieli oraz przyczyny trudności we wzajemnym porozumieniu. Wyniki takich badań pomagają tworzyć bardziej partnerskie formy współdziałania.

Przedmiot badań pedagogicznych obejmuje także programy

nauczania, podręczniki, środki dydaktyczne i materiały edukacyjne. Badacz może analizować, czy przekazywane treści są dostosowane do wieku uczniów, czy odpowiadają celom kształcenia oraz czy uwzględniają zmieniającą się rzeczywistość społeczną. Może również oceniać sposób przedstawiania wartości, ról społecznych, wydarzeń historycznych czy różnych grup społecznych.

Współcześnie istotnym obszarem badań stało się wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych. Pedagogika analizuje wpływ komputerów, urządzeń mobilnych, Internetu i sztucznej inteligencji na nauczanie oraz rozwój uczniów. Przedmiotem badań może być skuteczność nauczania zdalnego, korzystanie z platform edukacyjnych, kompetencje cyfrowe, bezpieczeństwo w sieci oraz wpływ mediów społecznościowych na zachowanie dzieci i młodzieży.

Technologia może wspierać uczenie się, umożliwiać dostęp do różnorodnych źródeł i uatrakcyjnić zajęcia. Jednocześnie może prowadzić do rozproszenia uwagi, uzależnienia, kontaktu z niebezpiecznymi treściami oraz ograniczenia bezpośrednich relacji. Zadaniem badań pedagogicznych jest więc rozpoznawanie zarówno korzyści, jak i zagrożeń związanych z wykorzystaniem nowych narzędzi.

Pedagogika zajmuje się także zjawiskami negatywnymi, które utrudniają rozwój i wychowanie człowieka. Przedmiotem badań mogą być niepowodzenia szkolne, wagary, agresja, przemoc rówieśnicza, uzależnienia, zachowania ryzykowne, niedostosowanie społeczne czy wykluczenie. Badania te powinny prowadzić do rozpoznania przyczyn problemów i opracowania skutecznych działań profilaktycznych oraz naprawczych.

Ważne jest, aby badacz nie ograniczał się do oceniania osoby przejawiającej trudne zachowania. Powinien uwzględnić jej sytuację rodzinną, relacje z otoczeniem, wcześniejsze doświadczenia oraz warunki edukacyjne. Zachowanie ucznia może być sygnałem niezaspokojonych potrzeb, przeżywanego kryzysu

lub braku umiejętności radzenia sobie z emocjami. Pedagogiczne poznanie problemu wymaga więc wnikliwej i wielostronnej analizy.

Przedmiot badań pedagogicznych zmienia się wraz z przemianami społecznymi. Wraz z pojawianiem się nowych problemów i potrzeb rozszerza się zakres zainteresowań pedagogiki. Współczesne badania dotyczą między innymi edukacji międzykulturowej, integracji osób z niepełnosprawnościami, migracji, starzenia się społeczeństwa, edukacji dorosłych, równego dostępu do kształcenia oraz wpływu kryzysów społecznych na funkcjonowanie dzieci i młodzieży.

Nie oznacza to jednak, że przedmiot pedagogiki może obejmować dowolne zjawisko społeczne. Musi ono pozostawać w związku z procesem wychowania, kształcenia, uczenia się, rozwoju lub wspierania człowieka. Ta sama kwestia może być analizowana przez różne nauki z odmiennych perspektyw. Na przykład rodziną zajmuje się socjologia, psychologia, prawo i pedagogika. Pedagog będzie jednak interesował się przede wszystkim jej funkcją wychowawczą oraz wpływem na rozwój dziecka.

Przedmiot badań powinien zostać w pracy naukowej jasno i precyzyjnie sformułowany. Nie wystarczy stwierdzić, że badanie dotyczy uczniów, rodziców lub szkoły. Należy wskazać konkretne zjawisko, które będzie analizowane. Może nim być motywacja uczniów do nauki, stosunek rodziców do współpracy ze szkołą, poziom samodzielności dzieci lub skuteczność określonej metody dydaktycznej. Precyzyjne określenie przedmiotu badań ułatwia formułowanie celów, problemów badawczych i dobór odpowiednich metod.

Przedmiot badań jest ściśle związany z celem pracy, ale nie jest z nim tożsamy. Przedmiot wskazuje, co będzie badane, natomiast cel określa, po co badanie zostaje przeprowadzone. Jeżeli przedmiotem jest motywacja uczniów do czytania, celem może być ustalenie czynników, które ją wzmacniają. Jeżeli przedmiotem jest współpraca rodziców z przedszkolem, celem

może być ocena jej skuteczności i wskazanie najczęściej występujących trudności.

Podczas określania przedmiotu badań należy również brać pod uwagę możliwości organizacyjne badacza. Zbyt szeroko sformułowane zagadnienie może być niemożliwe do właściwego opracowania. Badacz dysponuje ograniczonym czasem, dostępem do uczestników oraz określonymi narzędziami. Przedmiot powinien więc być na tyle zawężony, aby możliwe było zgromadzenie odpowiedniego materiału i przeprowadzenie rzetelnej analizy.

Każde badanie pedagogiczne powinno również uwzględniać zasady etyczne. Przedmiotem badań są często sprawy osobiste, takie jak sytuacja rodzinna, trudności w nauce, emocje, przekonania lub doświadczenia przemocy. Badacz musi szanować prywatność uczestników, zapewnić poufność danych oraz unikać działań mogących narazić ich na negatywne konsekwencje. Szczególnej ochrony wymagają dzieci i młodzież.

Można zatem stwierdzić, że przedmiot badań pedagogicznych jest niezwykle rozległy i różnorodny. Obejmuje świadomą działalność wychowawczą i dydaktyczną, procesy nauczania, uczenia się i samokształcenia, rozwój człowieka, relacje społeczne, funkcjonowanie instytucji oraz wpływ środowiska na osobowość jednostki. Dotyczy zarówno zjawisk pozytywnych, wspierających rozwój, jak i problemów wymagających diagnozy i podjęcia działań naprawczych.

Wspólnym elementem wszystkich badań pedagogicznych pozostaje człowiek rozpatrywany jako osoba rozwijająca się, ucząca, wychowywana i samodzielnie kształtująca własne życie. Pedagogika nie bada go jednak w oderwaniu od otoczenia. Uwzględnia rodzinę, szkołę, grupę rówieśniczą, kulturę, warunki materialne i przemiany społeczne. Dopiero połączenie tych perspektyw pozwala lepiej zrozumieć proces wychowania i tworzyć rozwiązania służące wspieraniu harmonijnego rozwoju człowieka.

Jeśli potrzebujesz pomocy w pisaniu nowej pracy z pedagogiki, to polecamy serwis [pisanie prac z pedagogiki](#) - fachowa pomoc w pisaniu prac.